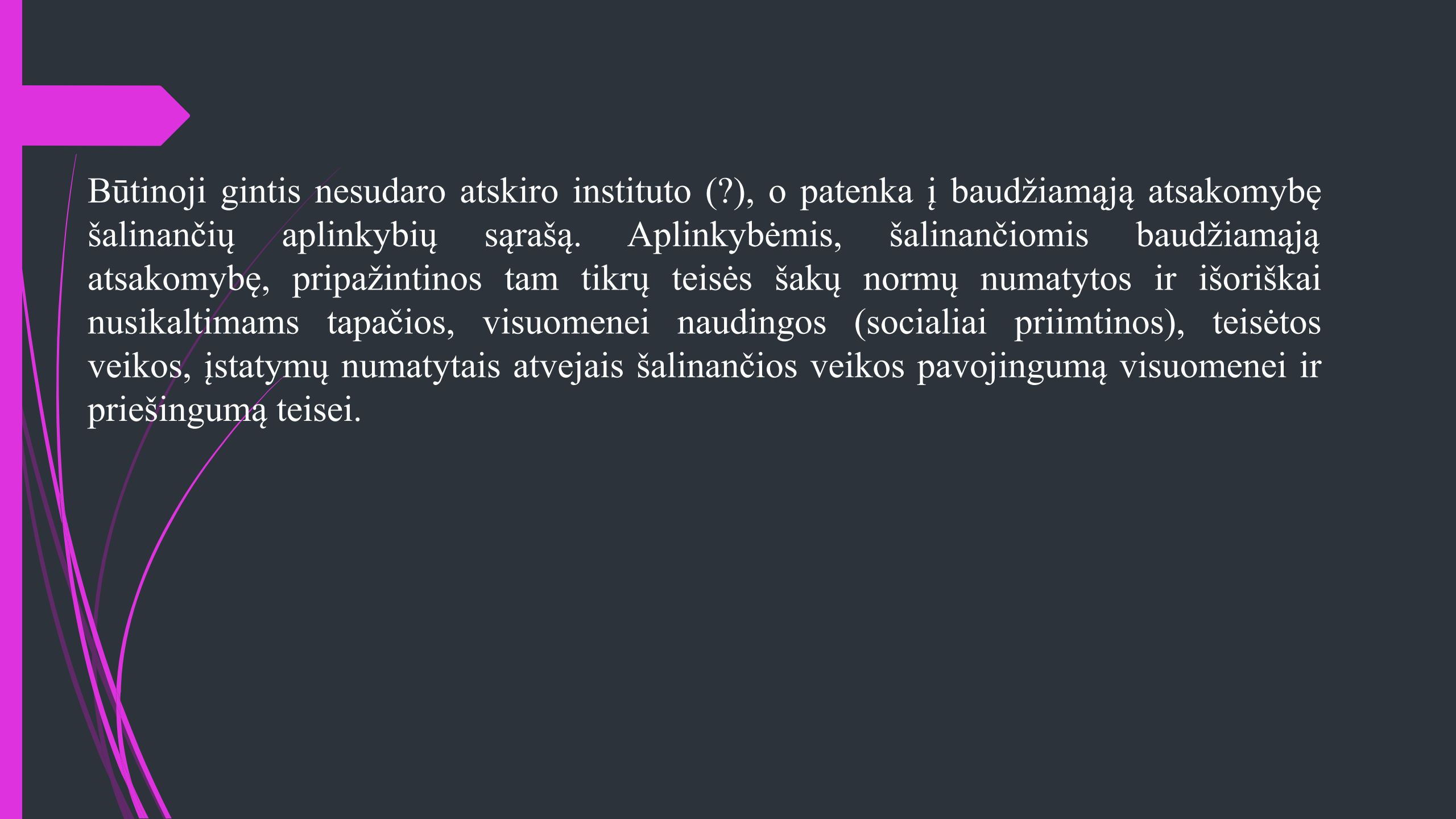

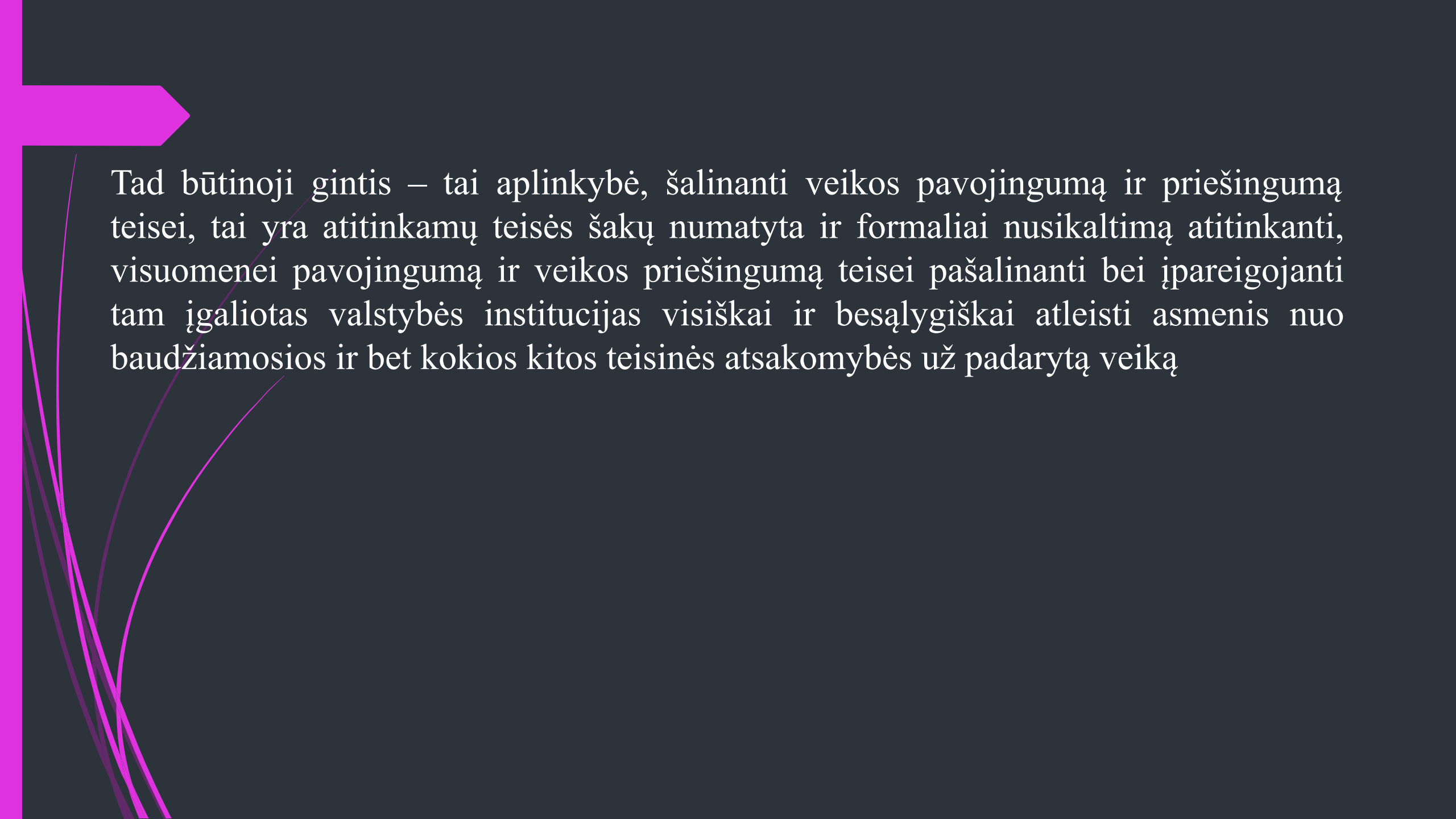

Būtinoji gintis

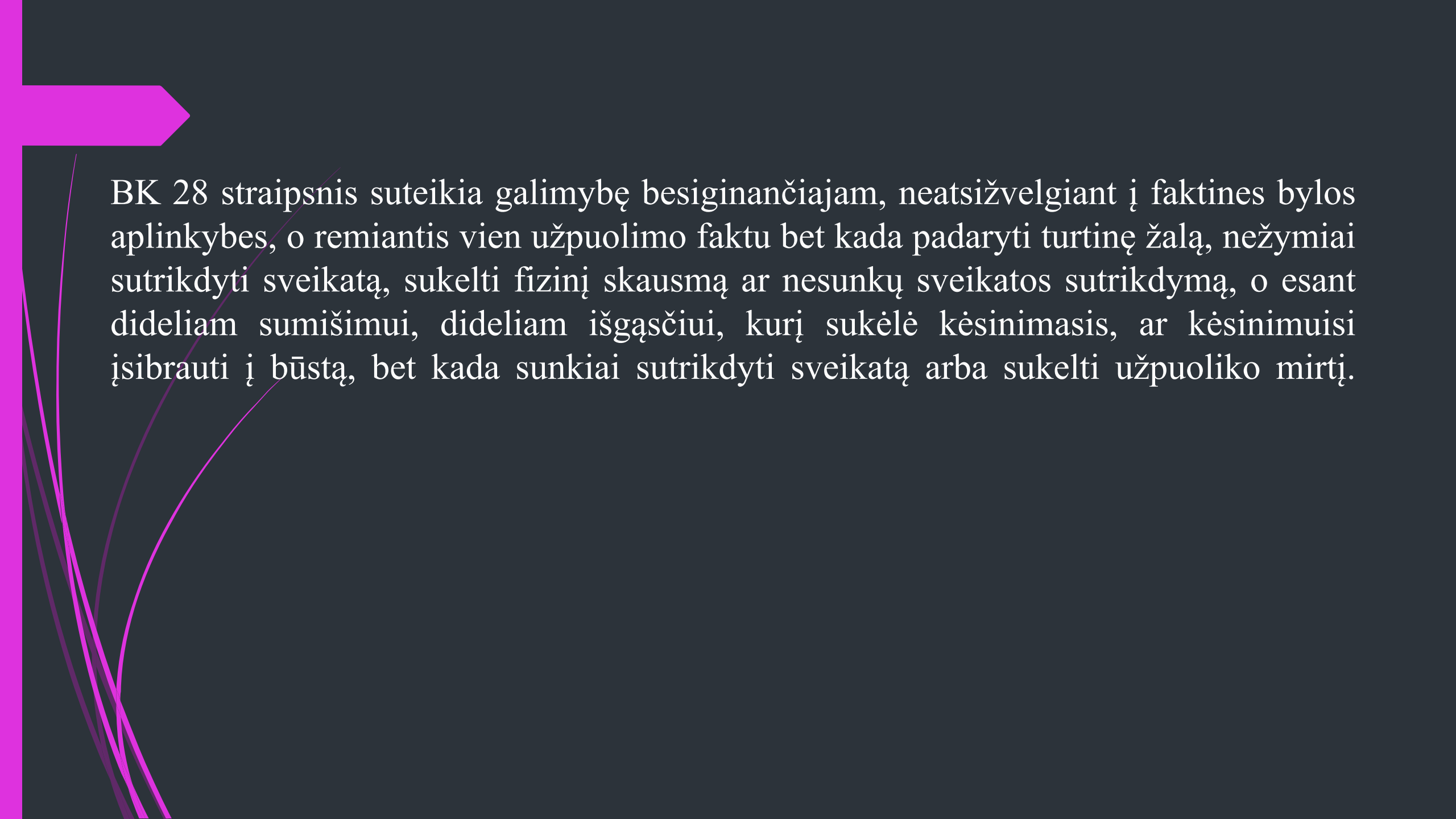
Peržvelgiant Lietuvoje teisinę praktiką būtiniosios ginties taikymo srityje konstatuotina, kad vyrauja nepateisinamas baudžiamąjį persekiojimą vykdančių ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros požiūris į būtiniosios ginties situaciją, kadangi paprastai ikiteisminio tyrimo įstaiga ar pareigūnas, susidūrę su būtiniosios ginties aktu, pirmiausia jį įvertina kaip nusikalstamą veiką, pradėdami ikiteisminį tyrimą pagal faktiškai padarytą žalą ir šitaip pradedamas baudžiamasis persekiojimas, kitaip tariant, vertinamas faktas (padariniai), o ne konkretaus asmens vaidmuo juos sukeliant. Deja, šis faktas dažniausiai būna besigynusiojo nenaudai, dėl ko susidaro situacija, jog būtent gynėsis asmuo iš pradžių gaubiamas bent jau įtarumo šešėlio (*Mt pareigūno šūvis – Prz pasmerkimas*).

Būtinoji gintis nesudaro atskiro instituto (?), o patenka į baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių sąrašą. Aplinkybėmis, šalinančiomis baudžiamąją atsakomybę, pripažintinos tam tikrų teisės šakų normų numatytos ir išoriškai nusikaltimams tapачios, visuomenei naudingos (socialiai priimtinos), teisėtos veikos, įstatymų numatytais atvejais šalinančios veikos pavojingumą visuomenei ir priešingumą teisei.

Tad būtinoji gintis – tai aplinkybė, šalinanti veikos pavojingumą ir priešingumą teisei, tai yra atitinkamų teisės šakų numatyta ir formaliai nusikaltimą atitinkanti, visuomenei pavojingumą ir veikos priešingumą teisei pašalinanti bei įpareigojanti tam įgaliotas valstybės institucijas visiškai ir besąlygiškai atleisti asmenis nuo baudžiamosios ir bet kokios kitos teisinės atsakomybės už padarytą veiką

BK 28 straipsnis suteikia galimybę besiginančiajam, neatsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes, o remiantis vien užpuolimo faktu bet kada padaryti turtinę žalą, nežymiai sutrikdyti sveikatą, sukelti fizinį skausmą ar nesunkų sveikatos sutrikdymą, o esant dideliam sumišimui, dideliam išgąsčiui, kurį sukėlė kėsanimasis, ar kėsanimuisi įsibrauti į būstą, bet kada sunkiai sutrikdyti sveikatą arba sukelti užpuoliko mirtį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apibendrindamas teismų praktiką kaskart pabrėžia, kad asmuo neperžengdamas būtinosis ginties ribų, padarė baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kita asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, tačiau teismai, asmens veiką kvalifikuodami kaip būtinąją gintį, stengiasi tai pabrėžti tarsi norėdami apsidrausti, kad žmogus gynėsi padarydamas žalos užpuolikai, kadangi neturėjo kitų galimybių išvengti pavojaus. Pavyzdžiui, 2014 teismo nuosprendyje Kauno miesto apylinkės teismas pabrėžė, jog *„teismas sprendžia, kad teisiąmasis, panaudodamas peilį, besigindamas nuo nenutrūkstamo [...], intensyvaus ir stipraus mušimo, kitokiu būdu negalėdamas apsiginti, gelbėdamas savo sveikatą, gyvybę ir brangų turtą [...] neperžengė būtinosis ginties ribų“*.

Baudžiamosios teisės teorija ir praktika taip pat pripažįsta, kad būtina gintimi laikytini tik tokie pavojingo kėsینimosi atremimo veiksmai, kuriais užpuolikai padaroma žala. *„Būtinoji gintis visada susijusi su žalos padarymu užpuolikai. Jei atremiant kėsинimąsi užpuolikai nepadaroma žala, kuri numatyta baudžiamuoju įstatymu, tai tokie veiksmai laikomi socialiai vertingais, tačiau nesudaro būtinios ginties situacijos“.*

Būtinoji gintis laikoma teisėtu ir socialiai vertingu aktu tik kai atitinka tam tikras įstatymo keliamas sąlygas, baudžiamosios teisės teorijoje nagrinėjamas siejant atskirai su kėsinimusi ir gynyba. Baudžiamosios teisės teorijos požiūriu, neteisėtumą rodo tokie kėsinimosi požymiai:

a) *pavojingumas*; b) *akivaizdumas*; c) *realumas*.

Kėsinimosi pavojingumas

besiginantysis neturi vertinti puolimo subjektyviosios pusės: užpuoliko kaltės formos ir kėsinimosi tikslų ar motyvų. Tai grindžiama įstatymo norma, nurodančia tik kėsinimosi ir baudžiamojo įstatymo numatytų veikų formalaus atitikimo kategoriją. Kėsinimasis formaliai atitinka baudžiamajame įstatyme aprašytos veikos požymius, jeigu jis išoriškai panašus į tam tikrą baudžiamajame įstatyme numatytą veiką. Tuo tarpu kokia kaltės forma turi veikti užpuolikas, kad nuo jo būtų galima gintis, įstatymas neaiškina. Todėl logiška išvada, kad būtinoji gintis galima ne tik tais atvejais kai kėsinamasi tiesiogine tyčia, bet ir tais atvejais kai kėsinamasi neatsargiai ar netgi išvis be kaltės.

Kėsinimosi pavojingumas

Kėsinimasis turi būti išoriškai panašus į nusikalstamą veiką aktas, todėl baudžiamosios teisės teorija reikalauja, kad kėsintųsi asmuo, tai yra žmogus. O tai reiškia, kad nebus būtinosios ginties situacija tuo atveju, kai žalą kėsinasi padaryti gyvūnas, nes nevaldomo gyvūno sukeltas pavojus iš esmės atitinka būtinojo reikalingumo situaciją. Bet tuo atveju kai gyvūnas yra naudojamas kaip įrankis užpuolimui įvykdyti, gynyba galima kaip ir tais atvejais, jei užpuolikas naudotu bet koki įrankį savo kėsinimuisi. Sunaikinti užpuolusį gyvūną tokiu atveju reikštų padaryti užpuolikui turtinę žalą.

Kėsinimosi akivaizdumas

BK 28 straipsnis tiesiogiai nurodo, kad gynyba pripažįstama teisėtu aktu, kai ginamasi nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsinimosi. Teismų praktika kėsinimąsi pripažįsta akivaizdžiu, kai juo jau pradėta daryti žala atitinkamiems interesams arba yra reali jos padarymo grėsmė. Aukščiausiojo Teismo senatas nurodė, kad *„kėsinimasis laikomas akivaizdžiu, kai jis yra pradėtas ar tiesiogiai gresia [...] teisė į būtinąją gintį negali būti laikoma išnykusia, kai ginties veiksmai tęsiasi arba sekė tuoj po pavojingo kėsinimosi ir pagal faktines bylos aplinkybes besiginančiajam nebuvo aiškus jo pasibaigimo momentas“*.

Kėsinimosi akivaizdumas

Pirma, atitinkamiems interesams faktiškai jau daroma žala. Pvz., „Konfliktas tarp A. R. ir V. Bei L. Š. prasidėjo dėl to, jog broliai Š., kaip ir daugelis kitų kaimo gyventojų, ypač jaunimas, nemėgo A. R. dėl jo praeities, nes jis buvo teisiamas už nepilnamečių tvirkimą. Dėl ankstesnio teistumo A. R. ne kartą buvo užpultas ir sumuštas [...] Pamatę A. R. su nepilnametėmis mergaitėmis, broliai pradėjo jį ižeidinėti ir grasinti jam. A. R., mėgindamas apsisaugoti, įbėgo į gyvenamojo namo virtuvę, tačiau broliai jį pasivijo. Kažkuris iš jų keletą kartų jam sudavė ir tada jis paėmė peilį bei nukreipė į brolius, tačiau jie puolė toliau, sudavė dar keletą kartų į veidą. Norėdamas apsiginti, jis dešine ranka dūrė V. Š. į krūtinę“

Kėsinimosi akivaizdumas

Antra, realiai žala dar nėra padaryta, tačiau iš situacijos matosi aiški realios žalos grėsmė Būtiniosios ginties situacija būna ir tais atvejais, kada pagal visas faktines įvykio aplinkybes realaus kėsinimosi įgyvendinimo galimybė yra tokia akivaizdi ir neišvengiama, kad, nepanaudojus išankstinių apsaugos priemonių, besiginančiajam kyla akivaizdus, tiesioginis ir neišvengiamas pavojus. Tik kai užpuolimo pavojus yra realus arba tik šiek tiek tikėtinas, negali būti ir kalbos apie būtinąją gintį. *Pvz., „2008-05-15 apie 17.00 H. L. Būnant namuose, prie jo iš nugaros priėjęs T. Š. kumščiu vieną kartą sudavė į kairį petį ir nubėgo [...] jis kartu su buvusia greta žmona D. L. Nusek÷ iš paskos. Pribėgę prie T. Š. pamatė, kad pastarasis rankose laiko apie 10 kg. akmenį, kurį ketino mesti į juos. Tuo metu žmona jam padavė balionėlį su ašarinėmis dujomis ir jis, siekdamas išvengti sužalojimo, papurškė dujų žmonos broliui į veidą“*

Kėsinimosi akivaizdumas

Pirma, kai gynybos aktas įvyksta pasibaigus kėsinimuisi, kurio pabaigos momentas besiginančiajam nebuvo aiškus. Pvz., „B. su tarnybiniu ginklu savavališkai paliko postą ir atėjo į restoraną. Šokant tardymo organų nenustatytas asmuo, būdamas B. už nugaros, užmetė šiam ant kaklo virvę ir pradėjo smaugti. Paskui už nugaros užlaužė kairę ranką, o kitas nenustatytas asmuo mėgino ištraukti iš dėklo ginklą. Siekdamas užkirsti kelią ginklo užvaldymui, B. pasilenkė ir ranka pasiekė ginklo gaiduką. Ketindamas atkreipti policijos dėmesį, jis iššovė į grindis. Tačiau ir iššovus asmenys neatsisakė savo nusikalstamų ketinimų ir toliau nepaleido B. Išsivadavęs iš smaugusiojo glėbio ir išsitraukęs ginklą, B. išvydo prieš save anksčiau nematytą ir nepažįstamą D., darantį atakuojamąjį veiksma jo link. Manydamas, jog D. veiksmai yra nusikalstamo ketinimo užvaldyti tęsinys, B. iš arti šovė jam į galvą.“

Kėsinimosi akivaizdumas

Antra, kai kėsinimasis sustabdomas siekiant pagerinti jo sąlygas. Šiuo atveju situacija nepripažįstama kėsinimosi nutraukimu. Trečia, kai ginklas ar kitas užpuolimo įrankis, panaudoti užpuolimo metu, atitenka besiginančiajam. Tai nereikia besąlygiškos kėsinimosi pabaigos. *Pvz., „Išgertuvių metu tarp L. Š. ir G. B. įvyko konfliktas. G. B., priekaištaudamas L. Š. dėl jos elgesio, sudavė jai ranka kelis smūgius į veidą, ištempė ją į laiptinę ir užrakino būto duris. L. Š. pradėjęs belsti ir skambinti į duris, G. B. ją įleido į vidų ir vėl sudavė jai į veidą bei sugrėbė už plaukų. Tuo metu L. Š. pamatė G. B. rankoje peilį, kuris, jai bandant atsistumti nuo G. B. iškrito. Šį peilį pagriebė L. Š. ir juo vieną kartą dūrė G. B.“*

Kėsinimosi akivaizdumas

Kėsinimosi dalyko praradimo ar nepraradimo fakto nereikia tapatinti su baudžiamojo įstatymo reglamentuojama nusikaltimo pabaiga. Nusikalstama veika gali būti laikoma baigta, bet kėsinimosi dalykas dar negali būti laikomas prarastu. todėl daikto savininkas, vartojantis fizinę prievartą, kad priverstų vagį gražinti jo išnešamą daiktą, įgyvendina savigynos teisę, nors pats daikto pagrobimas teisiškai ir būtų jau baigtas nusikaltimas, o ne kėsinimasis; šitaip gali atsitikti, pavyzdžiui, kai turto savininkas pasiveja vagį, jau išėjusį su pavogtais daiktais iš buto.

Kėsinimosi akivaizdumas

Vertinant kėsinimosi akivaizdumo požymį, galima kalbėti apie tai, kad galutin÷ riba bus laikomi atvejai, kai kėsinimasis dar realiai egzistuoja, tai yra:

- a) besiginančiojo įsitikinimu, kėsinimasis galutinai dar neatremtas;
- b) kėsinėsis asmuo dar nenutraukęs savo kėsinimosi veiksmų;
- c) kėsinimasis tik sustabdytas siekiant pagerinti jo sąlygas;
- d) ginklai ar kiti daiktai, panaudoti užpuolimo metu, atitenka besiginančiajam;
- e) kėsinimosi dalykas dar nėra galutinai prarastas.

Kėsinimosi akivaizdumas

Besiginančiojo veiksmai, padarant žalą kitam asmeniui, negali būti laikomi būtinaja gintimi, kai pavojingas kėsinimasis jau žinomai buvo atremtas ar pasibaigęs ir aiškiai nebuvo reikalo gintis. Pvz., „V. L., T. K. Ir V. G., kurie pirmieji sudavė L. K. smūgius rankomis ir kojomis į įvairias kūno vietas, todėl nukentėjusysis gindamasis nuo pavartoto jo atžvilgiu smurto, atsinešė peilį, kuriuo jiems grasino. Taigi, nukentėjusiojo veiksmai (grasinimas peiliu) atitiko pavojingo, akivaizdaus ir realaus kėsinimosi sampratą, tačiau, kaip parodė apklausti liudytojai bei nuteistasis V. L., kažkuris iš nuteistųjų išmušė L. K. peilį iš rankų. Taigi išmušus peilį iš nukentėjusiojo rankų, pavojingas kėsinimasis buvo atremtas, todėl nuteistieji, tame tarpe ir V. L., išmušę peilį iš nukentėjusiojo rankų, suvokė, kad pavojingas kėsinimasis yra ne laikinai sustabdytas, o pasibaigęs, tačiau nesiliovė smurtavę. Be to, nuteistieji negalėjo klysti dėl pavojingo kėsinimosi pabaigos momento: išmušus peilį iš nukentėjusiojo rankų, jie trise toliau smurtavo prieš nukentėjusįjį, todėl esant kiekybiniai persvarai nukentėjusysis neturėjo jokių realių galimybių pasipriešinti. Esant šioms aplinkybėms, tokie nuteistojo V. L. veiksmai negalėjo būti laikomi būtinaja gintimi, nes pavojingas kėsinimasis žinomai buvo atremtas ir aiškiai nebuvo reikalo gintis“

Kėsinimosi akivaizdumas

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas, nurodydamas, kad „nėra būtinosios ginties ir tais atvejais, kai iš anksto, siekiant apsaugoti asmenų teises ir interesus, įtaisomi pavojingi gyvybei įrenginiai (aptvarai su įjungta elektros srove, sprogstamieji įtaisai ir pan.), jei dar nėra realios kėsinimosi grėsmės“. Vokietijos baudžiamosios teisės teorija ginklo nenumetimą šalin, to pareikalavus, pripažįsta pakankama priežastimi manyti, jog užpuolimas gali būti tęsiamas jau kitą akimirką.

Kėsinimosi realumas

Baudžiamosios teisės teorija kėsinimasi laiko realiu, kai jis yra faktiškai, tikrai egzistuojantis ir nėra besiginančiojo vaizduotės rezultatas, tai yra ne iškreiptas besiginančiojo tikrosios padėties suvokimas ar vertinimas. Realumas reiškia objektyvų egzistavimą.

Kėsinimosi realumas

Tariamoji būtinoji gintis gali būti tuo atveju, kai nėra realaus pavojingo kėsinimosi, tačiau susidariusios įvykio aplinkybės pagrįstai leidžia manyti, jog jis prasidėjo arba tiesiogiai gresia, o besiginantysis neturi ar negali manyti, kad įvykio aplinkybės suvokia klaidingai, todėl tariamos ginties metu padaryta žala kitam asmeniui laikoma padaryta esant būtinajai ginčiai. Jeigu, esant toms pačioms sąlygoms, besiginantysis turėjo ir galėjo numatyti, kad iš tikrųjų kėsinimosi nėra, jo veiksmai dėl žalos padarymo kitam asmeniui kvalifikuojami kaip padaryti dėl neatsargumo.

Kėsinimosi realumas

Negalima laikyti tariamąja gintimi atvejų, kai nebuvo pakankamo pagrindo tikėtis kėsinimosi ir gintis pradėta iš baimės ar dėl nepagrįsto įtarumo. Žalos padarymą tokiomis aplinkybėmis reikia laikyti tyčine nusikalstama veika, jei ji atitinka konkrečius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo trijų teisėjų kolegija akcentavo, kad nukentėjusiojo asmenybė (baustas už veiksmus prieš policijos pareigūnus ir anksčiau), jo elgesys prieš pat įvykį (smurtas prieš žmoną) negali būti pagrindas būtinajai ginčiai, nes:[...] tokia gintis neatitiktų būtinosis ginties teisėtumo sąlygų, [...] būtinoji gintis galima tik nuo pavojingo kėsinimosi, o ne nuo pavojingų asmenų“ („Teismų praktika“, Nr. 2K-336/2008).

Būtinoji gintis – teisė (ne pareiga)

Ši teorinė koncepcija neprieštarauja įstatymams, nes BK 28 straipsnyje taip pat teigiama: „Asmuo turi teisę į būtinąją gintį.“ Tai netaikoma pareigūnams, kurių profesinė pareiga yra užtikrinti teisėtvarką. Antai Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 21 straipsnyje nurodoma, kad policijos pareigūnas privalo gavęs pranešimą apie daromą nusikalstamą veiką ar kitokį teisės pažeidimą arba pats būdamas įvykio liudininku, imtis neatidėliotinių priemonių užkirsti kelią daromai nusikalstamai veikai ar kitam teisės pažeidimui, o 22 straipsnyje sakoma, kad policijos pareigūnas, vykdydamas jam patikėtas pareigas ir pažeidęs įstatymo reikalavimus, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, traukiamas tarnybinėn, administracinėn, materialinėn ar baudžiamojon atsakomybėn.

Būtinoji gintis – teisė (ne pareiga)

Pvz., „[...] vaikinai nakties metų prie daugiabučių namų, viešojoje vietoje, gėrė alkoholinius gėrimus, triukšmavo, keikėsi ir taip pažeidinėjo viešąją tvarką. V. Ž. eidamas raminti vaikinų neabejojo, kad jų veiksmai neteisėti, jo tikslas buvo užkirsti kelią jų daromiems teisės pažeidimams, numatytiems ATPK 174, 179 straipsniuose, ką daryti ji, kaip policijos pareigūną, įpareigoja Policijos įstatymas, tai padaryti turėjo ir kaip Lietuvos Respublikos pilietis“. Tačiau ar šiuo atveju galima kalbėti apie būtinąją gintį?

Būtinoji gintis – teisė (ne pareiga)

Tam tikras teisinis reiškiny, būdamas asmens teisė, negali būti jo pareiga. Tik dėl to, kad skiriasi veikiančių subjektų profesija, reiškiny iš teisės negali virsti pareiga. Juo labiau negalima išvada, kad priklausomai nuo besiginančiojo, būtinoji gintis gali virsti arba teise, arba pareiga. Baudžiamasis įstatymas formuoja požiūrį, kad būtinoji gintis visada yra ne pareiga, o teisė.

Būtinieji gintis – teisė (ne pareiga)

Tačiau pabrėžtina, kad negalimas skirstymas, pagrįstas veikiančio subjekto specifika. Esmė – ne subjektas, o pačios ginamos veikos kryptingumas. Kai asmuo, būdamas pareigūnas, nors ir vykdydamas savo profesinę pareigą bet kuriuo, kad ir ne tarnybos metu, gina savo teises ar teisėtus interesus, visuomet bus būtinieji gintis. Savo teises ar teisėtus interesus ginantis pareigūnas nelaikomas atstovaujantiu valstybei ar tarnybai. Pvz., „Į įvykio vietą operatyvinė grupė atvyko tarnybinių automobilių su skiriamaisiais ženklais, įvykio vietoje tarnybinis automobilis buvo gerai matomas, aiškiai matėsi ir tarnybinio automobilio skiriamieji ženklai. Tiek S. S. Tiek ir vyr. postinis V. B. Ne vieną kartą įvykio vietoje buvusiems asmenims pasakė, kad jie policijos pareigūnai [...] Kai K. Z. Bandė išvengti aiškinimosi ir sulaikymo, S. S., vykdydamas savo tarnybines pareigas, teisėtai jį persekiojo ir bandė sulaikyti. Tai, kad persekiojimo metu S. S. Jau buvo išsitraukęs tarnybinį ginklą ir paruošęs jį kovinėje padėtyje, negali būti vertinama kaip piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, suteiktomis teisėmis ar įgaliojimų viršijimas, kadangi tai privertė padaryti tuo metu įvykio vietoje buvusi situacija. Neblaivūs, agresyviai nusiteikė, apsiginklavę lazdomis ten buvę asmenys, nereaguojantys į teisėtus policijos pareigūnų reikalavimus, savo elgesiu ir veiksmais aiškiai rodė nepaklusnumą ir priešišumą policijos pareigūnams. S. S., pavijęs K. Z., būdamas priešais jį ir neleisdamas jam pabėgti, visiškoje tamsoje, gavęs stiprų smūgį lazda į galvą, patyręs rimtą galvos traumą, nuo patirtos traumos dalinai prarado orientaciją ir gindamasis nuo toliau tęsiamo užpuolimo panaudojo tarnybinį ginklą“

Ginties nuo pareigūnų veiksmų ir jų peržengimo problematika

„Būtina pabrėžti, kad teismas, vertindamas asmens gynybą prieš teisėtus pareigūnų veiksmus, turi atsižvelgti, kaip ginantysis suvokė (realiai galėjo ir turėjo suvokti) pareigūnų veiksmus. Jei, pavyzdžiui, pareigūnai, būdami neuniformuoti ir neprisistatę dėl kokių nors priežasčių, susijusių su jų tiesioginėmis pareigos atlikimu, panaudojo prieš asmenį fizinę jėgą, o žmogus, manydamas, jog tai užpuolikai, priešinosi ir gynėsi, tokie asmens veiksmai turėtų būti pripažįstami būtinaja gintimi, o ne pasipriešinimu valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui, nes asmuo neidentifikavo ir negalėjo identifikuoti „užpuoliku“ kaip pareigūnų, ypač jei tokių asmenų veiksmai dar pasireiškia neteisėtu kėsanimusi.

Ginties nuo pareigūnų veiksmų ir jų peržengimo problematika

Pvz., „Neringos policijos komisariato Viešosios policijos operatyvaus valdymo grupės vyresnysis postinis 2005 m. kovo 22 d. apie 22 val. Plungės r. Šateikių k., T. S. Telefonu pranešus, kad jį persekioja automobiliu, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, neįsitikinęs ar daromas teisės pažeidimas, išlipo iš savo automobilio, priėjo prie stovinčio automobilio „Audi 80“, už kurio vairo sėdėjo J. S. bei buvo dar keturios keleivės, neprisistatęs policijos pareigūnu ir nepateikęs tarnybinio pažymėjimo, nesant jokio būtinumo ir pagrindo panaudojo fizinę prievartą, žemindamas nukentėjusiojo orumą, gumine policininko lazda daužė į automobilio vairuotojo pusę, po to pro variklio ventiliacijos dangčio angą balionėliu papurškė dujų į automobilio saloną, o automobiliui bandant išvažiuoti, dar daužė lazda į automobilio langus ir išdaužė vairuotojo pusės durelių stiklus bei galinį stiklą, įskėlė priekinį stiklą“.

Ginties nuo pareigūnų veiksmų ir jų peržengimo problematika

A. L. fizinį smurtą, dėl kurio nuteistajai buvo padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas, panaudojo veikdama Policijos veiklos įstatymo ribose, t.y. siekdama užtikrinti viešąją tvarką ir pristatyti teisės pažeidėją L. Š. į policiją. Ši, savo ruožtu, siekdama išvengti pristatymo, priešinosi, kėsinosi į pareigūnės sveikatą. Atsisakiusi paklusti atvykusių policijos pareigūnų teisėtiems reikalavimams laikytis viešosios rimties, konfliktą inspiravo pati nuteistoji L. Š., dėl ko A. L. teko panaudoti jėgą [...] Nuteistoji L. Š. priešindamasi pareigūnei A. L., suprato savo veiksmų neteisėtą pobūdį. Tiek pirmą, tiek antrą kartą atvykę užtikrinti viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo policijos pareigūnai buvo uniformuoti ir prisistatė L. Š., todėl nuteistoji suvokė, kad panaudodama smurtą priešinosi būtent policijos pareigūnams. Esant šioms aplinkybėms, nuteistosios L. Š. veiksmai negali būti laikomi būtina gintimi

Ginties nuo pareigūnų veiksmų ir jų peržengimo problematika

Gintis nėra leidžiama ne tik nuo policijos pareigūnų teisėtų veiksmu, bet ir nuo bet kokio viešojo administravimo subjekto, turinčio valdingų įgalinimų sau nepavaldiems asmenims. Šių asmenų nurodymus taip pat privaloma paisyti, o už pasipriešinimą jiems kyla baudžiamoji atsakomybė. *Pvz., „tarp nuteistojo I. Ž. Ir nukentėjusiojo kilo žodinis konfliktas, dėl to, kad, nukentėjusiojo manymu, nuteistasis medžiojo neturėdamas leidimo. Atsisakęs paklusti nukentėjusiojo, kuris buvo medžiotojų būrelio klubo pirmininkas ir neetatinis gamtos apsaugos inspektorius, teisėtiems reikalavimams atiduoti šautuvą ir eiti pas kitus būrelio medžiotojus, nuteistasis užtaisė savo ginklą ir, nusitaikęs į nukentėjusiojo pusę, vieną kartą iššovė į žemę, dėl ko suirusioms kulkos skeveldroms rikošetavus nuo žemės paviršiaus ir pataikius nukentėjusiajam į kairį žastą, jam buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas [...] Esant šioms aplinkybėms, nuteistojo I. Ž. veiksmai negali būti laikomi būtinaja gintimi, nes joks realus ir akivaizdus pavojus nuteistojo sveikatai nebuvo iškilęs ir jam nebuvo reikalo nei gintis, nei ginti savo nuosavybę“*

Ginties nuo pareigūnų veiksmų ir jų peržengimo problematika

Pvz., „V. M. buvo kaltinamas tuo, kad panaudodamas fizinę prievartą trukdė antstoliui vykdyti teismo sprendimą: būdamas J. M. priklausančiame name, esančiame (duomenys neskelbtini), atvykus antstoliui D. J. vykdyti Trakų rajono apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 16 d. įsakymo Nr. L-2-1610-05, V. M., grasindamas kirviu ir šaukdamas necenzūrinius žodžius bei ižeidinėdamas antstolį D. J., jėga išstūmė jį iš kambario [...]“

Ginties nuo pareigūnų veiksmų ir jų peržengimo problematika

Bet vertinant gynybos nuo pareigūnų problematiką, visada reikia atsižvelgti į tai, kad pareigūno veiksmai turi būti aiškiai neteisėti, kad neliktų vietos interpretavimui, o tai savo ruožtu reiškia, kad negalima gintis tuo atveju, jeigu yra tik tai įtarimas, kad pareigūno veiksmai galbūt galėtų būti neteisėti. Pvz., „R. J. nuteistas už tai, kad jis su A. S. grįždami iš pasivaikščiojimų kambario, užpuolė policijos pareigūnus budėtojų dalies padėjėją V. J. ir areštinės budėtoją A. Ž.. A. S. pargriovė ant grindų V. J., o šiam atsistojus, stumdė rankomis bei pirštais spaudė kairę akį, sudavė keliu viena smūgį į kaktą, o pargriuvusį spardė, suduodamas 5 smūgius į galvą ir 15 smūgių į kitas kūno dalis, tuo padarydamas poodinės kraujosruvas kairės akies vokuose, t.y. kūno sužalojimą, nesukėlusį sveikatos sutrikdymo. Tuo pačiu metu R. J., sugriebęs nukentėjusį A. Ž. už kaklo ir drabužių, grūmėsi su A. Ž., stengdamasis jį pargriauti. Palaužęs A. J. pasipriešinimą, į pagalbą R. J. atėjo A. S. ir sudavė nukentėjusiajam A. Ž. kumščiu du smūgius į krūtinę. Nukentėjusiajam V. J. pavykus pabėgti iš areštinės ir užtrenkus duris, R. J. V. J. pamestu raktu išleido iš kameros nuteistąjį N. K., kuris priėjęs vieną kartą sudavė ranka nukentėjusiajam A. Ž.. Po to visi nuteistieji ÷m÷ mušti nukentėjusį A. Ž., suduodami 10 smūgių į įvairias kūno vietas ir padarydami poodines kraujosruvas veide, kairės plaštakos II piršto sumušimą bei galvos smegenų sukrėtimą, t.y. kūno sužalojimą, sukėlusį trumpalaikį sveikatos sutrikimą. „

Ginties nuo pareigūnų veiksmų ir jų peržengimo problematika

Nors kasatorius teigia, jog sužalojimai A. Ž. buvo padaryti esant būtinajai ginčiai, nes Švenčionių PK budintysis A. Ž. kartu veikdamas su bendradarbiu V. J., jų atžvilgiu naudojo fizinį smurtą, įžeidinėjo necenzūriniais žodžiais, tokie kasatoriaus veiksmai negali būti pateisinami teise į būtinąją gintį. BK 14 str. nuostatos suteikia teisę asmeniui gintis tik nuo pavojingo kėsینimosi. Byloje nėra jokių įrodymų, kad policijos pareigūnai naudotų smurtą, užtraukianti baudžiamąją atsakomybę prieš kasatorių ar kitus areštuotuosius. To niekas nepaliudijo byloje. Teismo medicinos ekspertizės aktu nei kasatoriui, nei A. S. jokie kūno sužalojimai nenustatyti. Įžeidimai iš viso nesukelia būtiniosios ginties situacijos. Kartu kolegija pažymi, kad būtiniosios ginties teisė prieš teisėtus pareigūnų veiksmus iš viso neatsiranda. Atvirkščiai, LR policijos įstatymo nuostatos suteikia teisę policijos pareigūnams panaudoti jėgą prieš asmenis pažeidžiančius įstatymo reikalavimus, o pasipriešinimas policijos pareigūnams einantiems jiems pavestas pareigas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Juo labiau areštuotiesiems ar asmenims esantiems kardomajame kalinime yra nustatyta teisė skųsti pareigūnų veiksmus ir joks smurtas iš viso nėra pateisinamas, išskyrus atvejus, kai pačių areštuotųjų gyvybei ar sveikatai gresia neišvengiamas pavojus.

Žalos padarymas tik užpuolikui

Žalos galima padaryti ne bet kam, o tik besikėsinančiam asmeniui. Baudžiamosios teisės teorija, atsižvelgdama į baudžiamojo įstatymo nuostatas, pažymi, kad ginantis užpuolikui paprastai sukeliama tam tikrų realių neigiamų padarinių. Taigi ši gynybos teisėtumo sąlyga reikalauja, kad veika būtų orientuota padaryti žalą užpuolikui.

Žalos padarymas tik užpuolikui

BK 28 straipsnyje lyg ir pateikiamas pavyzdinis užpuolikui galimos sukelti žalos sąrašas. Tai turtinė žala, laisvės apribojimas, smūgių sudavimas, įvairaus sunkumo kūno sužalojimai, užpuoliko mirtis ir kita. Įstatymas nenumato žalos, kurios negalima sukelti ginantis, tačiau ir nesuteikia pagrindo teigti, kad galima padaryti bet kokią žalą.

Žalos padarymas tik užpuolikui

BK 28 straipsnio 3 dalis draudžia tik akivaizdų gynybos ir kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo neatitikimą. Pvz., „E. J. nuteista už tai, kad 2000 m. gegužės 23 d. apie 9 val. Mažeikiuose, Taikos g. 4-ojo namo 70-jo buto virtuvėje, būdama girta, konflikto su J. J. metu, gindamasi nuo J. J. prieš ją vartojamo smurto, durdama peiliu J. J. vieną kartą į krūtinę ir tuo padarydama jam durtai pjautą priekinės krūtinės laštos sienos kairės pusės žaizdą su kairiojo plaučio sužalojimu, pavojingu gyvybei, nuo ko dėl ūmaus vidinio ir išorinio nukraujavimo nukentėjęs mirė, tyčia nužudė J. J., peržengdama būtiniosios ginties ribas, nes gynyba aiškiai neatitiko kėsینimosi pobūdžiui[...].

Žalos padarymas tik užpuolikui

Taip pat daug sunkumų būna nagrinėjant klausimą, buvo ar nebuvo būtinosios ginties faktas, o jei buvo, tai ar nebuvo peržengtos būtinosios ginties ribos esant pvz., „Iš bylos medžiagos matyti, jog susiklosčiusi situacija negalėjo sudaryti pagrindo manyti, kad nuteistojo ar jo draugo J. Z. gyvybei gresia pavojus ir pateisinti gynybą priemonėmis, galinčiomis sužaloti kūną (šiuo atveju peiliu, kurio ilgis 186 mm, geležtės ilgis 75 mm, plotis 20 mm). Bylos medžiaga taip pat nustatyta, kad J. Z. ir S. C. savanoriškai susitarė išsiaiškinti tarpusavio santykius, dalyvaudami dviese muštynėse, tam neprieštaravo ir jų draugai, suprasdami, kad muštynių metu yra siekiama priešininką nugalėti. Todėl muštynių metu abi pusės naudojo smurtą ne gynybos, bet puolimo tikslais, kaip teisingai nutartyje pažymėjo apeliacinės instancijos teismas. Muštynių metu teisė į būtinąją ginti neiškyla, išskyrus atvejį, kai vieną iš pusių muštynes, nutraukia, o kita puola toliau.

Viešųjų interesų gynimas

Baudžiamasis įstatymas, įtvirtindamas galimybę būtinąja gintimi ginti valstybės ir visuomenės interesus, teismus, jeigu kalbama apie valstybės turto, jos pastatų ir panašių materialią išraišką turinčių objektų gynybą. Pvz., „Išnagrinėję byloje surinktus įrodymus, pirmosios bei apeliacinės instancijos teismai konstatavo, jog 2014 m. vasario 7 d. apie 2 val. nakties, buvo įsibrauta į statybos bei komunalinių paslaugų mokyklos valgyklą, esančią Šiaulių m., Basanavičiaus 53-39. Byloje ištirtomis aplinkybėmis taip pat nustatyta, jog kasatorius, išsiaiškinęs, kad į mokyklos valgyklą įsibrauta neteisėtai ir yra akivaizdi bei reali grėsmė valstybės nuosavybei, nutarė savo jėgomis užkirsti kelią nusikaltimo padarymui, prieš tai nurodęs budinčiajai apie įsibrovimą pranešti policijai.“

Viešųjų interesų gynimas

Tačiau vargu ar galima sutikti su įstatymo deklaruojama galimybe būtinaja gintimi saugoti, pavyzdžiui, viešąją tvarką, valdymo tvarką ir kitus analogiškus objektus. Taigi vargu ar būtinaja gintimi galima ginti objektus, kurie neturi materialios išraiškos, o yra juridine fikcija. Tačiau vargu ar galima sutikti su įstatymo deklaruojama galimybe būtinaja gintimi saugoti, pavyzdžiui, viešąją tvarką, valdymo tvarką ir kitus analogiškus objektus. Taigi vargu ar būtinaja gintimi galima ginti objektus, kurie neturi materialios išraiškos, o yra juridine fikcija. Tad būtinaja gintimi galima ginti tik visuomenės, visuomeninių organizacijų turtą, pastatus ir kitas materialias vertybes. Būtinoji gintis negalima, pavyzdžiui, kai kėsiamasi į visuomenės saugumą, kartu neliečiant kokio nors konkretaus asmens, įmonės teisių ar teisėtų interesų. Pavyzdžiui, narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimas yra nusikaltimas, tačiau prieš šį nusikaltimą būtinoji gintis negalima

Būtinosis ginties ribų peržengimas

būtinosis ginties ribos peržengiamos, kai yra visos būtinosis sąlygos vienu metu:

a) nužudymas arba sveikatos sunkus sutrikdymas;

b) tai padaroma tiesiogine tyčia (t. y. ginantysis suvokia, jog gynybai nėra būtini tokie padariniai, tačiau jų nori ir siekia);

c) gynyba aiškiai neatitinka kėsanimosi pavojingumo ir pobūdžio.

Būtinosis ginties ribų peržengimas

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas nurodė, kad sprendžiant klausimą, buvo ar nebuvo peržengtos būtinosis ginties ribos, kiekvienu atveju būtina įvertinti:

- a) kėsimosi pobūdį – jį nulemia vertybės, kurioms dėl kėsimosi gresia pavojus;
- b) kėsimosi pavojingumą – lemia kėsimosi intensyvumas, besikėsinančiųjų skaičius, jėgų santykis, kėsimosi metu naudojamos priemonės, galimos žalos dydis ir kitos panašios aplinkybės;
- c) besikėsinančiajam padarytos žalos dydis.

Pavojingumo pobūdžio neatitikimas

Atvykusi į sodybą nukentėjusioji I. V. išdaužė namo langus, tačiau tuo metu, kai nuteistoji išbėgo iš namo su lazda ir sudavė smūgius nukentėjusiajai, ši kalbėjo su savo vyru ir jokių pavojingo kėsینimosi sampratą atitinkančių veiksmų neatliko, todėl nuteistoji galėjo ir turėjo suvokti, kad pavojingas kėsینimasis jau buvo pasibaigęs ir aiškiai nebuvo reikalo gintis“

Nebaudžiamas būtinosis ginties ribų peržengimas

Visų pirma, baudžiamasis įstatymas nurodo atvejį, kai už bet kokią padarytą žalą asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybèn. Būtinosis ginties ribų peržengimu nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsanimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą. Tokie veiksmai visada pripažįstami objektyviai pavojingais, tačiau nebaudžiamais tik dėl to, kad taip numato įstatymas. Visais kitais atvejais būtinosis ginties ribų peržengimas yra baudžiamas.

Ginklo panaudojimas

Baudžiamasis įstatymas besiginančiojo asmens nevaržo galimų gynybos priemonių ar įrankių požiūriu. Asmuo gali gintis vien savo fizinėmis jėgomis, gali naudoti ir nešaunamuosius ar šaunamuosius ginklus. ginklo panaudojimo prieš beginklį užpuoliką faktas jokių būdu savaime nereiškia, kad buvo peržengtos būtinosis ginties ribos. Pvz. *„Kilus konfliktui, tiek D. B., tiek V. M. numetė vienas kito mobiliuosius telefonus. V. M., D. B. mobilių telefoną trenkė į sieną taip, kad šis subyrėjo į dalis. Po to D. B. sugriebė V. M. iš priekio už kaklo, įstūmė į kampą tarp sienos ir spintos, trenkė kumščiu į lūpą, pilvą, krūtinę, o jos mažametis sūnus T. M. tuo metu kumščiais daužė D. B. nugarą šaukdamas „paleisk mamą“. Kai D. B., V. M. paleido ir nosisuko į sūnaus pusę, ši pagriebė šalia buvusį peilį ir dūrė juo D. B. Nuteistoji tvirtina, kad taip ji padarė todėl, kad manė, jog D. B. puls jos sūnų [...]“.*

Ginklo panaudojimas

Teismas padarė ir kitą išvadą – kad panaudodama peilį V. M. peržengė būtinios ginties ribas. Šią išvadą teismas grindė teiginiu, kad V. M., D. B. kėsiniuisi atremti panaudojo aiškiai neadekvačias priemones. Teismas nuosprendyje pažymėjo, kad nors D. B. fiziškai pranašesnis už V. M., nors ją sugriebė už kaklo, tempė, mušė kumščiu, tačiau peilio panaudojimas jo kėsiniuisi atremti šioje situacijoje nebuvo būtinas.

Ginklo panaudojimas

Šaunamoji ginklo naudojimo reglamentavimas jokia būdu negali būti pagrindas riboti asmens galimybes gintis ginklu. Ginklą gynybai galima panaudoti bet kada ir ginklo panaudojimo taisyklių pažeidimas negali būti pakankamas pagrindas pripažinti būtinosios ginties ribų peržengimą. Jeigu asmuo pažeidė minėtas taisykles, gali kilti klausimas dėl ginklo netinkamo laikymo ar panaudojimo, bet tik tikslu nustatyti pagrindus, leidžiančius atimti iš žmogaus teisę toliau naudotis tokia ginklu.

Bausmės skyrimas

Įstatymų leidėjas, pripažindamas socialinį būtinąsios ginties vertingumą, palieka teismui teisę asmeniui, peržengusiam būtinąsios ginties ribas, skirti švelnesnę, negu įstatyme numatyta, bausmę arba skiriant bausmę pripažinti tokią situaciją atsakomybę lengvinančia aplinkybe. BK 28 straipsnio 3 dalis ir atitinkamas BK specialiosios dalies straipsnis, pagal kurį asmuo pripažįstamas kaltu.

Bausmės skyrimas

Remiantis BK 62 straipsnio 2 dalimi Teismas, atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, gali už nusikalstama veika paskirti švelnesnę, negu įstatymo numatytą bausmę tuo atveju kai yra atsakomybę lengvinančių aplinkybių, bent iš dalies atlyginta ar pašalinta žala, jeigu ji buvo padaryta ir jeigu veika buvo padaryta peržengiant būtinąsios ginties ribas.

Ačiū už dāmes!

Linas Žalnieriūnas
+37065955550